

МАЗУР І. М.

д. е. н., доцент

Івано-Франківський університет права ім. Короля Данила Галицького

РЕГІОНАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Запропоновано нові підходи до трактування категорії «регіональний механізм соціального захисту населення» і уточнено його складові та перспективи розвитку. Розвинуто засади концептуальної консолідованої соціальної відповідальності, які на відміну від існуючих, передбачають: 1) формулювання визначення регіонального механізму соціального захисту населення як сукупності елементів: законодавчо-нормативної бази, бюджетно-фінансового регулювання регіонального розвитку та селективної підтримки окремих регіонів з боку держави, економічних організаційних форм та інструментарію міжрегіонального й прикордонного співробітництва у сфері соціального захисту; 2) обґрунтування підвищення ролі підприємств; 3) визначення функцій державних органів, місцевої влади та бізнес-структур при реалізації механізму соціального захисту населення.

Ключові слова: регіональний механізм соціального захисту населення, консолідована соціальна відповідальність, соціальний захист.

МАЗУР ІІ. М.

д. э. н., доцент

Івано-Франковский университет права им. Короля Даниила Галицкого

РЕГИОНАЛЬНЫЙ МЕХАНИЗМ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ НАСЕЛЕНИЯ

Предложены новые подходы к трактовке категории «региональный механизм социальной защиты населения» и уточнено его составляющие и перспективы развития. Развиты основы консолидированной социальной ответственности, которые в отличие от существующих, предусматривают: 1) определение регионального механизма социальной защиты населения как совокупности элементов: законодательно-нормативной базы, бюджетно-финансового регулирования регионального развития и селективной поддержки отдельных регионов со стороны государства, экономических организационных форм и инструментария межрегионального и приграничного сотрудничества в сфере социальной защиты; 2) обоснование роли предприятий; 3) определение функций государственных органов, местных властей и бизнес-структур при реализации механизма социальной защиты населения.

Ключевые слова: региональный механизм социальной защиты населения, консолидированная социальная ответственность, социальная защита.

MAZUR I. M.

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor

Ivano-Frankivsk University of Law named after King Danylo Galytskyi

REGIONAL MECHANISM FOR SOCIAL PROTECTION OF POPULATION

New approaches to the category of “regional mechanisms for social protection of population” interpretation are offered and its elements and prospects are clarified too. The principles of conceptual consolidated social responsibility are developed, which, unlike the existing ones, provide the following: 1) the regional mechanism for social protection of population definition wording as a combination of elements: legislative and regulatory framework, budgetary and financial regulation of regional development and selective state support of certain regions, organizational forms and instruments of inter-regional and cross-border cooperation in the field of social protection; 2) the justification for increasing the role of enterprises; 3) determine the functions of state bodies, local authorities and businesses in the implementation mechanism of social protection.

Key words: regional mechanism for social protection of population, consolidated social responsibility, social protection.

mazuriryna@yandex.ua

Постановка проблеми. За період ринкових перетворень економіки України велика кількість місто- та бюджетоутворюючих підприємств просто перестала фізично існувати або збанкрутувала. Особливо загрозлива ситуація у Західному регіоні, де знищено промисловість та агрокомплекс радянських часів, які були основними постачальниками робочих місць,

базою формування соціальної інфраструктури, вирішення соціальних проблем тощо. Різке скорочення можливостей для самореалізації населення, особливо молоді, зумовило трудову міграцію та падіння рівня життя, а більшість населення перебуває поза межами справедливого розподілу в умовах відсутності реального соціального партнерства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням з питань розробки теорії соціального захисту населення та удосконалення практичної діяльності держави в цьому напрямі присвятили свої праці вітчизняні й зарубіжні науковці та фахівці, зокрема А. Александрова, А. Базиліук, Л. Батченко, Н. Болотіна, Н. Борецька, Л. Вернигора, Д. Галлагер, В. Дорофійенко, Б. Зайчук, І. Калачова, М. Кравченко, Е. Лібанова, М. Ліборакіна, Б. Надточій, Н. Новиков, О. Палій, В. Скуратівський, Й. Хендшель, П. Шевчук, Ю. Шклярський, В. Якимець та ін. Але, незважаючи на достатньо багатий науковий внесок, все одно залишаються питання, які потрібно дослідити та удосконалити, особливо з огляду на те, що соціальний захист населення, його механізми та складові перебувають у процесі постійних змін разом із економічним та політичним становищем країни, тобто це є динамічним процесом, й обумовлює актуальність теми дослідження. За таких умов проблема соціальної відповідальності бізнесу перед громадою набуває особливої актуальності та гостроти. При цьому активна соціальна позиція підприємців має полягати в гармонійному співіснуванні, взаємодії та постійному діалозі з суспільством, участі у вирішенні найгостріших соціальних проблем.

Постановка завдання. Мета статті полягає в обґрунтуванні ролі підприємств у регіональному механізмі соціального захисту населення на основі розкриття сутності категорій «соціальний захист» та «соціальна відповідальність бізнесу», як вмонтованого соціально-економічного та політичного стабілізатора.

Виклад основного матеріалу. Соціальний захист населення – це багатогранна система взаємопов'язаних з усіма законодавчими і виконавчими рішеннями різних рівнів економічних, правових і соціальних гарантій реалізації найважливіших соціальних прав кожного члена суспільства незалежно від його місця проживання, працездатності, статі, віку. У широкому розумінні соціальний захист – це система організаційних, правових та економічних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав громадянина в державі. Структурно соціальний захист має такі складові: а) державний соціальний захист – загальна система соціального захисту (загальнообов'язкове державне страхування та державна соціальна допомога); б) спеціальний соціальний захист; в) додатковий соціальний захист і недержавне соціальне забезпечення (недержавне пенсійне забезпечення та недержавні соціальні послуги) [1].

Аналіз становлення та розвитку системи соціального захисту в різних країнах світу свідчить, що специфічні особливості розвитку України не дають змоги автоматично перенести досвід розвинених країн із соціального захисту населення, адже вони розраховані на розвинені та стабільні ринкові відносини.

В умовах України цю проблему слід розглядати дещо ширше, а саме як забезпечення конструктивних змін у системі соціального захисту населення [1], які, з одного боку, зумовлюються необхідністю зміни на державному рівні правових основ існуючої системи, а з другого – в умовах децентралізації та регіоналізації економіки, тобто перенесення на рівень органів місцевого самоврядування відповідальності за розв'язання цілого кола соціально-економічних проблем, потребують пошуку неординарних підходів до реформування сфери соціального захисту населення [2].

Основним завданням регіонального механізму соціального захисту населення є забезпечення підвищення добробуту населення, а напрямами його вирішення наступні: нормалізація природного відтворення населення, зміцнення життєвого потенціалу населення, підвищення життєвого рівня населення, створення системи державних соціальних гарантій рівного доступу громадян до суспільних матеріальних і духовних благ; регулювання міграційних процесів, оптимізація системи розселення, прискорений розвиток соціальної інфраструктури.

Саме трансформація регіонального механізму соціального захисту населення України з урахуванням набутого світового досвіду потребує комплексного підходу при зміні принципів її побудови виходячи з ринкових реалій розвитку держави.

До головних принципів, на яких має будуватися регіональний механізм соціального захисту населення, належать:

– загальність в поєднанні з диференційованим підходом до різних демографічних груп населення. Це означає, що соціальні гарантії охоплюють все населення незалежно від форм зайнятості, статі, національності, прибутків. Система поширюється на весь життєвий цикл людини, захищає права та інтереси дітей, молоді, працездатних громадян, людей похилого віку. Однак форми здійснення соціального захисту мають відрізнятися для окремих верств громадян, у чому і полягає сутність принципу диференційованого підходу. Для працездатних громадян політика соціального захисту реалізується в забезпеченні основних прав людини у сфері праці – права на працю, відпочинок, нормальні умови праці та отримання прибутку від своєї діяльності. Головною для соціально уразливих верств населення є гарантована перевага в користуванні державними фондами споживання. Безпосередню матеріальну допомогу мають отримувати лише непрацездатні громадяни;

– інтеграція в єдину систему гарантій соціального захисту на всіх рівнях: державному та регіональному, рівні окремого трудового колективу з чітким визначенням прав, відповідальності і функцій кожного із цих рівнів, а також джерел ресурсного забезпечення. На державному рівні мають установлюватися мінімальні розміри соціальних гарантій, так би мовити нижні межі захисту всіх громадян та окремих соціально уразливих верств населення. Місцеві органи влади забезпечуватимуть виконання загальнодержавних соціальних гарантій і програм із захисту громадян на певній території, розроблення та реалізацію регіональних програм соціального захисту і допомоги, виходячи із соціально-демографічних, національно-культурних та інших особливостей, а також фінансових можливостей;

– значне підвищення ролі особистих доходів у забезпеченні високого рівня життя. Фінанси із державних фондів споживання мають більшою мірою спрямовуватися на підтримку соціально уразливих груп населення;

– використання науково обґрунтованих соціальних нормативів як основи при розробці державних та регіональних програм соціального розвитку. Згідно з нормативами держава забезпечує гарантований доступ усіх громадян до освіти, охорони здоров'я, житла, який обмежується чітко визначеними розмірами та відповідними сферами. Послуги, які надаються понад нормативний мінімум, працездатні громадяни повинні оплачувати за власний чи колективний рахунок. Такий підхід дає змогу відродити роль стимулів до праці, активно залучати особисті доходи населення для розв'язання соціальних проблем та розробити механізм, який забезпечує соціально уразливим верствам населення перевагу при використанні державних фондів споживання;

– гнучкість системи соціальних гарантій. Захист та підтримка населення мають будуватися з урахуванням динаміки соціально-економічних процесів в умовах ринку та запобігати можливим причинам соціального напруження, соціально негативним явищам та тенденціям.

Базою соціального захисту населення є соціальна інфраструктура, яка відображає суспільні процеси і явища, забезпечує створення нормальних умов життєдіяльності населення.

У своїй основі соціальна інфраструктура є сукупністю галузей та видів діяльності, які сприяють реалізації особистих і суспільних потреб шляхом надання різних послуг. Її функції визначаються і підпорядковані цілям соціального та економічного розвитку суспільства, досягненню соціальної однорідності суспільства, всебічному гармонійному розвитку особистості. Серед цільових функцій найбільше значимими є: створення умов для оптимізації демографічних процесів; відтворення робочої сили, ефективне використання трудоресурсного потенціалу, покращення і збереження здоров'я населення, вирішення житлових проблем, підвищення якості життя, рівня добробуту.

Соціальну інфраструктуру варто розглядати в поєднанні форми і змісту, явища і сутності, загального і часткового. Якщо за формою соціальна інфраструктура є сукупністю підприємств різної власності й різних галузей, об'єднаних функцією виробництва послуг населенню, то за змістом вона є складною, масштабною, багаторівневою, ієрархічною системою, що включає елементи різного ступеня розвинутості та функціонального призначення. Як явище, соціальна інфраструктура являє собою відповідний спосіб задоволення потреб населення в послугах, а по суті – це відношення з приводу задоволення потреб населення в особливому соціально-економічному продукті – послугах. Щодо її функціонального складу, то загальновідомо, що вона включає: житлово-комунальне господарство; комплекс споживчого ринку, побутове обслуговування, громадське харчування; підприємства й організації системи охорони здоров'я, освіти, науки; дошкільного виховання; пасажирський транспорт; підприємства, організації відпочинку; спортивно-оздоровчі заклади; інформаційні комунікації; систему закладів, що надають послуги правового і фінансово-кредитного характеру. Розвиток та ефективне функціонування об'єктів соціальної інфраструктури, їх доступність населенню є важливою умовою підвищення рівня і якості життя населення країни [3].

Основними складовими елементами регіонального механізму соціального захисту населення є: 1) законодавчо-нормативна база; 2) бюджетно-фінансове регулювання регіонального розвитку та селективна підтримка окремих регіонів з боку держави; 3) реалізація державних регіональних програм, а також індикативних прогнозів і місцевих програм соціально-економічного розвитку відповідних адміністративно-територіальних утворень; 4) створення та розвиток спеціальних (вільних) економічних зон у певних регіонах; 5) розвиток міжрегіонального та прикордонного співробітництва.

Нормативні акти регулюють порядок створення та використання регіональних фондів субвенцій, інвестування, соціальної підтримки населення. Для повного врахування інтересів регіонів за допомогою нормативних актів вносяться уточнення та доповнення до деяких законодавчо-нормативних актів.

Вдосконалення регіонального механізму соціального захисту населення можливе шляхом побудови раціональної управлінської моделі консолідованої соціальної відповідальності (КСВ): держава – органи місцевого самоврядування – суб'єкти підприємництва (бізнес-структури) – населення. Ефективне моделювання регіонального управління досягається при врахуванні таких факторів: наявності стабільної та надійної правової бази, знаходження економічного та фінансового інструментарію для реалізації місцевих інтересів, ефективних організаційних структур, що сприяють через економічні важелі вирішенню назрілих соціально-економічних завдань розвитку регіонів України.

Принципи формування та розподілу фінансових ресурсів між державними й місцевими бюджетами є ключовими механізмами регіонального розвитку. Держава спрямовує свою політику на зміцнення фінансової автономії адміністративно-територіальних одиниць, сприяє зростанню бюджетних надходжень від їх власних доходів.

Податкова система на центральному і місцевому рівнях базується на законодавчо встановлених стабільних ставках (нормах) податкових надходжень до державного та місцевих бюджетів і розширення прав місцевих органів влади щодо запровадження місцевих податків і зборів. З метою посилення соціального захисту населення мають застосовуватися регіональні системи мінімальних соціальних стандартів.

Використання прямого державного інвестування, надання субсидій, створення спеціальних фондів для фінансування програм, залучення іноземного та вітчизняного приватного капіталу, пільгове кредитування й оподаткування, преференції та використання позабюджетних коштів посилюють вплив держави на економіку регіонів.

Із централізованих джерел фінансуються витрати на нове будівництво, роботи з реконструкції підприємств базових галузей промисловості, агропромислового та військово-промислового комплексів, будівництво важливих природоохоронних об'єктів, тобто ті підприємства й галузі, що мають загальнодержавне значення. Держава також фінансує

витрати на прискорений розвиток галузей економіки окремих регіонів, які могли б якнайшвидше забезпечити стабільне надходження валютних коштів і зростання обсягів виробництва товарів народного споживання.

Особливим напрямком державної допомоги є фінансування структурної перебудови і реконверсії депресивних територій, тобто таких, де показники розвитку відстають від нормативних або середніх по регіону. Також перевага надається регіонам з відносно низьким рівнем промислового потенціалу та надлишком трудових ресурсів, гірським та іншим регіонам зі складними природно-географічними й екологічними умовами.

У такий спосіб держава здійснює загальнонаціональні програми для розв'язання найважливіших регіональних проблем, а саме: 1) забезпечення соціальних гарантій для населення регіону; 2) фінансування будівництва й функціонування загальнонаціональних об'єктів освіти, науки, охорони здоров'я, культури; 3) надання цільової фінансової допомоги окремим регіонам для прискорення реформування економіки.

Мета регіонального управління економічним і соціальним розвитком – функціональне забезпечення вирішення всього комплексу проблем, пов'язаних із життєдіяльністю населення та відносин окремого індивіду, бізнес-структур та держави. Складовим елементом регіонального механізму соціального захисту мають стати інтегративні утворення суб'єктів підприємництва на регіональному рівні, створювані на добровільній основі. Головна мета – встановлення правил поведінки на окремих ринках шляхом прийняття зобов'язань, рекомендацій, процедур, спрямованих на стимулювання окремих напрямків підприємництва, захист та відстоювання інтересів перед державою та її представниками, сприяння сумлінній конкуренції, формування практики працедавців, попередження демпінгу на регіональних ринках.

Реалізація державних регіональних програм – це засіб регулювання розвитку економіки регіонів. Вони дають можливість погодити територіальні, галузеві та державні інтереси.

У своїй регіональній політиці держава використовує механізми регулювання, тобто забезпечення підтримання або зміни економічних явищ, їх зв'язків, та механізми управління за допомогою планування (директивного або індикативного) в межах об'єктів державної форми власності, де планування охоплює відтворення державної власності для виконання загальнодержавних завдань з точки зору економічної доцільності. Там, де держава виконує функції регіонального регулювання, її вплив визначають застосування субсидій, обмежень, податків тощо.

Отже, відповідно до структури власності регіонів та конкретних завдань державний вплив на соціальний захист населення регіонів може постати у формі господаря щодо державної власності та «гаранта» стосовно інших форм власності для: 1) інтегрування різних економічних інтересів всіх учасників господарських процесів; 2) оптимізації факторів регіонального виробництва та забезпечення ефективності їх використання на всіх фазах суспільного виробництва; 3) забезпечення високої мотивації працівників; 4) вирішення проблем соціального захисту населення.

Регіон розглядається не як замкнута система, зорієнтована на пошук внутрішньо регіональних резервів, а відкрита щодо використання джерел поза регіоном з точки зору природно-екологічної, економічної, соціальної доцільності тощо.

Основними економічними важелями для стимулювання залучення бізнесових структур до регіонального механізму соціального захисту населення можуть бути:

- 1) ставки та порядок оподаткування до регіонального та місцевого бюджетів;
- 2) бюджетні асигнування в партнерське створення об'єктів ринкової інфраструктури;
- 3) фінансування капітальних укладень в інфраструктуру загального користування;
- 4) обсяги приватизації та націоналізації (муніципалізації) підпорядкованого майна;
- 5) розміщення регіонального та місцевого замовлення з поставок і підяду;
- 6) гарантійні послуги під реалізацію інновацій (у межах власних активів);
- 7) впровадження в практику регіонального менеджменту індикативного планування (п'ятирічний період) із щорічним оглядом підсумків;

- 8) застосування програмно-цільових методів розв'язання регіональних проблем;
- 9) надання преференцій щодо експлуатації місцевих природних ресурсів за інвестування в соціальні об'єкти;
- 10) організація та здійснення запозичень для фінансування регіональних соціальних проектів;
- 11) надання в оренду належного майна;
- 12) місцеві концесії на розробки родовищ корисних копалин;
- 13) організація землекористування для несільськогосподарських потреб.

Регулювання з боку регіональної державної влади та місцевого самоврядування соціального забезпечення має спиратися на використання таких інструментів: бюджетне фінансування соціальних об'єктів; ринкові методи регулювання, а саме тотожне відношення до суб'єктів підприємництва, ставки регіональних податків та зборів, обсяги приватизації та націоналізації підвідомчого державного (або муніципального майна), вплив на грошовий обсяг та кредитну політику; інвестиційна діяльність за рахунок власних або акумульованих чи залучених коштів у стратегічні об'єкти виробництва та інфраструктури.

Досягнення збалансованості між виробничою та соціальною функцією на регіональному рівні – джерело динамізації розвитку й забезпечення зростання споживання та поліпшення життєвих стандартів для населення. До державних економічних регуляторів належать податкова політика (види місцевих податків, ставки, пільги й об'єкти оподаткування); цінова політика, квоти і ліцензії, дотації та субвенції, державні закупівлі. Такі економічні регулятори мусять мати цілеспрямований стимулюючий характер, бути обмеженими особливо щодо пільг і дотацій.

Регулювання соціального захисту складається з адміністративно-правового, економічного та специфічно-територіального регулювання.

Адміністративно-правове регулювання включає розробку регіональних програм на середньо- та короткостроковий періоди (до 5 років). Програми спрямовано на вирішення проблем поточної збалансованості, стабілізації економіки, подолання спаду виробництва, фінансового оздоровлення. Для забезпечення стратегічних перетворень в економіці регіону та позитивних змін у соціально-економічній ситуації можуть складатися так звані структурні програми на довго- та середньострокову перспективу (5-10 років). Також розробляється комплексний прогноз економічного і соціального розвитку України (на 10-15 років).

Пріоритетне значення в створенні ефективного механізму соціального захисту населення на регіональному рівні належить упорядкуванню бюджетних відносин, формуванню стабільності дохідної бази, розмежуванню повноважень між центром та регіонами, а також державою і місцевим самоврядуванням, функціональною градацією регіональних видатків, преференціями в сфері економічного регулювання щодо розміщення місцевих замовлень та бюджетного підряду, розвитку малого і середнього бізнесу, організації ринкової інфраструктури та ін.

Найважливішим завданням щодо регулювання соціального забезпечення населення, як складової соціальної відповідальності бізнесу, є пошук оптимальних співвідношень між обсягом і засобами державного впливу та збереженням ринкових свобод. Така система економічних регуляторів мусить мати цілеспрямований стимулюючий характер, бути строго обмеженою в часі, особливо щодо пільг і дотацій.

Специфічно-територіальне регулювання визначає конкретні методи регулювання соціального забезпечення, через проведення типологізації регіонів на макро- і мікрорівні.

Методи в їх сукупності становлять дієвий інструментарій впливу і динаміку, масштаби, ресурси та дотримання пріоритетів регіонального розвитку, затверджених на загальнодержавному рівні та узгоджених з місцевими інтересами (зайнятість, соціальне обслуговування, здорове екологічне середовище, комунікації, життєві стандарти).

Специфічно-територіальне регулювання охоплює ще й такі проблеми, як забезпечення потреб населення продовольчими і непродовольчими товарами широкого вжитку, а також об'єктами соціальної інфраструктури та житла; боротьбу з безробіттям і забезпечення

раціональної зайнятості; підтримка стабільного рівня цін на товари першої необхідності тощо.

На розвитку господарської самостійності негативно позначається відсутність соціальної структури місцевого господарства. Сьогодні вони практично не в змозі здійснювати перехід на самоуправління, тому що фактично не є повноправними господарськими суб'єктами. Формально системи місцевого самоврядування одержали широкий розвиток. Проте аналіз їхньої діяльності показує, що інститути місцевого самоврядування, як правило, економічно малопотужні, а їхні можливості впливати на господарську і соціальну ситуацію на місцях дуже обмежені. Для реалізації своїх повноважень із соціального захисту населення місцеве самоврядування повинно мати власні ресурси у вигляді реального самостійного бюджету і муніципальної власності.

Подальший розвиток муніципального механізму соціального захисту населення пов'язаний із визначенням його функцій і відповідальності, а також економічних ресурсів та інструментів, що забезпечують їхню реалізацію. Найважливішим економічним ресурсом функціонування системи соціального захисту виступає муніципальна власність: майно органів місцевого самоврядування; муніципальні землі й інші природні ресурси; муніципальні банки та інші фінансово-кредитні організації; муніципальні заклади освіти, охорони здоров'я, культури і спорту, інше спонукване і нерухоме майно. Формально до складу муніципальної власності включаються також засоби місцевого бюджету і муніципальні позабюджетні фонди. Мобілізація і використання фінансових засобів місцевого самоврядування повинні розглядатися як особлива сфера економічних відносин.

Регіональний механізм соціального захисту населення – це система конкретних економічних важелів та організаційно-економічних засобів, за допомогою яких здійснюється вплив владних, бізнесових і суспільних інституцій на просторову організацію суспільства щодо соціального захисту населення, забезпечується соціально-економічний розвиток регіонів, вдосконалюється структура їхнього господарського комплексу. Основою механізму виступає система консолідованої соціальної відповідальності, основні складові якої визначено у попередньому підрозділі, а роль підприємств визначається одним із напрямів соціальної відповідальності бізнесу – соціальним забезпеченням працівників та участю в реалізації соціальних проектів.

Механізм соціального захисту населення в контексті консолідованої соціальної відповідальності повинен поєднувати у собі методи прямого і опосередкованого впливу на соціально-економічні процеси. За своїм характером ці методи можуть бути заохочувальні й обмежувальні, активні та пасивні, їх комплексне поєднання дає змогу забезпечити високу результативність у досягненні поставлених цілей [4; 5].

У регіональній економічній політиці широко використовуються такі методи прямого економічного регулювання, як цільове фінансування, пряма фінансова допомога, надання субсидій і субвенцій тощо. Для опосередкованого економічного регулювання регіонального розвитку використовують важелі податкової, кредитно-грошової, амортизаційної, зовнішньоекономічної політики тощо [6, с. 14-15].

Принциповим питанням є вдосконалення існуючої системи бюджетного регулювання та розширення бюджетної автономії територій. У перспективі передбачається істотно розширити права місцевих органів виконавчої влади у бюджетній політиці на основі підвищення ролі місцевих податків і зборів, встановлення науково обґрунтованих нормативів відрахувань до місцевих бюджетів тощо [7; 8; 9; 10; 11].

Одним із важливих елементів регіональної соціальної політики є розробка довгострокових, середньострокових прогнозів соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей України, міст Києва і Севастополя та державних регіональних програм, за допомогою яких досягається планомірність у розвитку продуктивних сил, узгоджуються інтереси галузей і територій. На сьогодні розроблені проекти регіональних програм соціально-економічного розвитку Карпатського регіону, Полісся, Поділля, Українського Причорномор'я.

У регіональній соціальній політиці особливе місце посідає економічне стимулювання розміщення нових виробничих об'єктів, здатних виготовляти конкурентоспроможну продукцію й швидко реагувати на зміну ринкової кон'юнктури. В першу чергу це стосується розвитку малого та середнього підприємництва, яке має виражену регіональну орієнтацію і суттєво впливає на зміни в структурі економіки. Саме малий бізнес може ефективно вирішувати проблему забезпечення незайнятого населення робочими місцями. Для досягнення збалансованого розвитку господарства певної території необхідно сприяти формуванню регіональних центрів малого і середнього бізнесу, створенню різних типів спеціальних (вільних) економічних зон, центрів активної науково-технічної діяльності [12; 13; 14].

Особливе місце в регіональній соціальній політиці належить різним формам міжрегіонального й прикордонного співробітництва, співробітництву з бізнес-структурами, з суспільними організаціями.

Зрозуміло, що на сьогодні повна реалізація пропозицій, спрямованих на побудову принципово нової методологічної бази консолідованої соціальної відповідальності, є достатньо проблематичною через існуючі інституційні, організаційні, правові бар'єри. Для їх ліквідації потрібна адміністративна реформа, яка стала б дієвим каталізатором підвищення ефективності управління процесами соціально-економічного розвитку регіонів, зробила б їх більш динамічними і мобільними [15; 16; 17; 18].

Консолідована соціальна відповідальність передбачає визначення відповідних пріоритетів, тобто надання переваги на даному етапі розвитку конкретним галузям, видам діяльності, формам господарювання. Залежно від важливості поставленої мети та рівнів управління пріоритети можуть встановлюватися як на державному, так і на місцевому рівнях управління.

У системі регіональної соціальної політики особливе місце посідає механізм соціального захисту населення, який включає широкий спектр економічних важелів: пряме державне інвестування, розробку й фінансування цільових міжрегіональних програм, створення спеціальних фондів, надання субсидій і дотацій, пільгових кредитів тощо.

В умовах перехідного періоду регулююча роль муніципалітетів зводиться до створення і забезпечення, сприятливих умов для ефективного функціонування суб'єктів господарювання. Забезпечення територіальної свободи, саморозвитку і самоорганізації господарюючих суб'єктів стимулює створення на цій основі ефективної системи соціального захисту населення на регіональному рівні. Це, зокрема, стосується розвитку підприємництва, роздержавлення і приватизації комунальної власності, приватизації майна агропромислового комплексу і земельної реформи, соціального захисту населення, формування товарного і фондового ринків, ринку праці та ін.

Висновки. Муніципальне регулювання слід скерувати на комплексне вирішення соціально-економічних проблем, специфічних для кожного регіону. Для цього використовують весь набір економічних і організаційних методів управління.

Однією із складових соціальної відповідальності бізнесу є соціальне забезпечення працівників підприємства. Ця складова реалізується через систему мотивації та оплати праці на підприємстві, яка включає два пакети: 1) базовий – той, що регламентується чинним законодавством, а соціально-відповідальний бізнес повинен його дотримуватися, тобто є обов'язковим; 2) додатковий – надається підприємством добровільно для забезпечення потреб працівників і населення регіону, він регламентується договірними відносинами з органами місцевого самоврядування (регіональні угоди), суспільними організаціями працівників (трудовий договір, положення про преміювання тощо).

Основними складовими першого пакету є: основна і додаткова заробітна плати, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, обов'язкове матеріально-технічне забезпечення спецодягом, миючими засобами, продуктами харчування, обов'язкове недержавне страхування тощо. До основних елементів другого пакету входять: 1) соціальні програми підприємства; 2) забезпечення працівників продукцією чи послугами власного

виробництва на пільгових умовах; 3) недержавне медичне страхування; 4) створення або придбання послуг об'єктів соціальної інфраструктури; 5) освітні програми для працівників і членів їх сімей; 6) недержавне пенсійне забезпечення; 7) бонусні програми тощо.

Хоча обидва пакети характеризують роль підприємств у соціальному захисті працівників і населення, проте другий – відображає рівень активності та добровільність соціальної відповідальності бізнесу в окремому регіоні. Саме оцінка можливостей розширення його ролі засвідчує досягнення консенсусу консолідованої відповідальності в регіоні. Об'єктивно, що зростання ваги першого пакету обмежує можливості формування другого, тому потребує формування виваженого інструментарію муціпального механізму соціального захисту населення для забезпечення створення сприятливого бізнес-середовища.

Список використаних джерел

1. Дехтяренко Ю. Ф. Концептуальні засади розвитку регіональної системи соціального захисту населення в Києві / Ю. Ф. Дехтяренко, Н. М. Гринчук // Упр. сучас. містом. – 2002. – № 7–9 (7). – С. 140-143.
2. Соціальний захист населення України / за заг. ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. – К. : НАДУ; Фенікс, 2010. – 212 с.
3. Чернюк Л. Г. Соціальна інфраструктура та її пріоритетність в системі суспільного розвитку (методолого-організаційні аспекти) / Л. Г. Чернюк, П. В. Пепа // Вісник Чернігівського держ. ун-ту. – Вип. 1 (56). – 2012. – (Серія: економічні науки). – С. 10-20. (0,5 друк. арк). Антошкіна Л. І. Державне регулювання економіки України: методологія, напрями, тенденції, проблеми / Науково-дослідний економічний ін-т Міністерства економіки України / М. М. Якубовський (ред.). – К., 2005. – 410 с.
4. Архієреєв С. Державне регулювання економіки : навч. посіб. для студ. екон. спец., що вивчають курси «Державне регулювання» та «Економічна політика» / Національний технічний ун-т «Харківський політехнічний ін-т» / Сергій Ігоревич Архієреєв (ред.), Н. Б. Решетняк (ред.). – Х. : НТУ «ХП», 2004. – 205 с.
5. Богиня Д. Державне регулювання перехідних процесів // Економіка України. – 2003. – № 5. – С. 12-21.
6. Воротін В. Державне регулювання економіки України: політекономічний аспект // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. – 2002. – № 2.
7. Галиця І. Державне регулювання в умовах ринкових відносин // Економіка України. – 2002. – № 6. – С. 52-58.
8. Гриньова В. Державне регулювання економіки : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Харківський національний економічний ун-т. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2007. – 736 с.
9. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / [Сергій Чистов, Анатолій Никифоров, Тамара Куценко та ін. ; М-во освіти України; КНЕУ. – 2-ге вид., доопрац. і доп.]. – К. : КНЕУ, 2005. – 316 с.
10. Державне регулювання економіки : підруч. для студ. вуз. / Іван Михасюк, Алла Мельник, Михайло Крупка, Зіновій Залога ; за ред. І. Михасюка. – Львів : Українські технології, 1999. – 639 с.
11. Дідківська Л. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Любов Дідківська, Людмила Головка. – 5-те вид., стереотип. – К. : Знання, 2006. – 213 с.
12. Долішній М. Моделі державного регулювання в ринковій економіці // Економіка України. – 2002. – № 6. – С. 13-22.
13. Кущевой Д. Особливості державного регулювання регіональної економіки // Економіст. – 2002. – № 3. – С. 67-69.
14. Лукінов І. Методи і засоби державного регулювання економіки перехідного періоду // Економіка України. – 2004. – № 5. – С. 7-11.
15. Могильний О. Державне регулювання економіки : навч. посіб. для студ. вищих

навч. закл. / Інститут підготовки кадрів держ. служби зайнятості України. – К. : ПК ДСЗУ, 2006. – 490 с.

16. Скрипник А. До питання про державне регулювання економіки // Фінанси України. – 2003. – № 6. – С. 86-93.

17. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи. – Черкаси : Брама-Україна, 2006. – 620 с.
